

HENK VIJVER

De kolonel krijgt eindelijk post

*Verhalen
over geweld en verzoening
in Colombia*

SKAN **D**ALON
H O H H O R I S S I D P O S T I R S

Inhoud

VOORWOORD	7	
INLEIDING	10	
DEEL A - EEN GESCHIEDENIS VAN GEWELD		
1	Het gewapende conflict	20
	De mensen: de gijzelaar	38
2	De stad en de bergen	40
	De mensen: de Nederlandse guerrillera	54
3	Toeschouwers	56
	De mensen: de gitarist / zanger	64
4	De gouden droom	66
	De mensen: een slachtoffer	84
5	Een cultuur van geweld	86
	De mensen: een vrouw	97

DEEL B - VOORBIJ HET GEWELD:
VERWERKING EN VERZOENING

6	De doden van het water	100
	De mensen: de guerrillera	110
7	Een rivier oversteken	112
	De mensen: de sergeant	127
8	Rivier van levend water	128
	De mensen: de rapper	137
9	Herinneren als arbeid	139
	De mensen: een moeder	153
10	Stemmen van hoop	155
	De mensen: een overlevende	163
11	De kolonel krijgt eindelijk post	165
	LITERATUUR	171

Voorwoord

In dit boek vertel ik over mijn ervaringen van de afgelopen jaren in Colombia. Sinds begin 2012 werk ik voor het project ‘Geloven in Verzoening’, een initiatief van de Colombiaanse Mennonietenkerk en enkele universiteiten, te weten de Universidad Javeriana te Bogotá, de Universidad Bautista te Cali en de Universidad Reformada te Barranquilla. Kerk in Actie, onderdeel van de Protestantse Kerk in Nederland, heeft het project mede mogelijk gemaakt en mij in de gelegenheid gesteld eraan deel te nemen.

Samen met collega’s van deze instellingen heb ik onderzoek gedaan naar het geweld in Colombia en de gevolgen daarvan in het leven van de slachtoffers of hun nabestaanden. De wijze waarop slachtoffers (of hun nabestaanden) en daders zich soms met elkaar weten te verzoenen, was daarbij een belangrijk thema. Het onderzoek verschaftte veel materiaal voor cursussen aan de genoemde universiteiten en voor studiekeringen in de kerken.

Tijdens het werk voor dit project heb ik gezien hoeveel schade geweld berokkent aan mensen en aan een samenleving. Maar ik heb ook gezien dat mensen over bijzondere krachten beschikken die hen in staat stellen zich weer op te richten na het kwaad dat hen is aangedaan, en dat er in een samenleving altijd mensen zijn die zich met vertrouwen en creativiteit blijven inzetten voor recht en vrede.

Veel mensen hebben belangstelling getoond voor dit bijzondere project en dat heeft mij erg geholpen bij het schrijven van het boek. Ik wil hen daarvoor hartelijk danken: docenten en studenten aan de genoemde universiteiten en leden van de Colombiaanse Mennonietenkerk, de kerken in Friesland die nauw betrokken zijn bij het project, vrienden in Nederland die met hun reacties op mijn blogs mij hielpen alles wat ik meemaakte te verwerken en te interpreteren. Ik noem in het bijzonder dr. Martien E. Brinkman, hoogleraar interculturele theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Zijn commentaar op een eerdere versie van het manuscript was voor mij zeer stimulerend.

Mijn bijzondere dank gaat uit naar de dorpen Trujillo, Pie de Pepé, Silvia, San Juan Nepomuceno en de wijk San Nicolás van de stad Soacha. Het zijn stuk voor stuk plaatsen waar de mensen veel hebben geleden onder het geweld. Ik ben in al die gemeenschappen steeds gastvrij ontvangen en toen er eenmaal een vertrouwensband was gegroeid, hebben de inwoners mij veel verteld over hun traumatische ervaringen en hun strijd om de draad van het leven weer op te pakken.

Ik spreek mijn dank uit aan de Stichting Dr. Abraham Kuyperfonds, de Stichting Zonneweelde en Kerk in Actie. Zij hebben met hun financiële bijdrage de publicatie van dit boek mogelijk gemaakt.

Tot slot noem ik mijn echtgenote Dicky. Ik ben haar dankbaar voor de ruimte die zij mij gaf om dit werk in Colombia te doen. De lange perioden die wij daardoor van elkaar gescheiden waren, zijn voor ons samen een bijzondere ervaring geweest. Met haar commentaren bij alles wat ik schreef, even kritisch als liefdevol, heeft zij nog het meest bijgedragen aan het tot stand komen van dit boek. Daarom draag ik het boek aan haar op, met een vers van de dichter Aurelio Arturo. Het ingewikkelde, maar ook betoverende Colombia heeft mij

veel gegeven, vooral in zijn romans en poëzie. Dat is het lied dat ik mee terugbreng om te delen met haar en met allen die hopen op vrede in Colombia.

Henk Vijver

Oss, november 2014

Inleiding

Todas las historias se entrelazan y el dolor humano es uno solo
Alle geschiedenissen zijn met elkaar verweven
en het menselijk lijden is één

AZRIEL BIBLIOWICZ

Colombia, tierra de paz
Colombia, land van vrede

TEKST OP SOUVENIRS

De vraag naar verzoening

Colombia. Een prachtige, welluidende naam. De naam verwijst naar de Italiaan Cristóforo Colombo, de man die het continent voor de Europeanen ontdekte. Als je bedenkt dat het Italiaanse woord *colombo* duif betekent, dan is Colombia dus het land van de duif. Oftewel het land van de vrede. Belisario Betancur, president van Colombia in de jaren tachtig, moet daaraan hebben gedacht, toen hij zijn landgenoten aanspoorde duiven te schilderen op de muren van huizen, fabrieken, scholen en kantoren, in de straten en op de pleinen. Hoe meer duiven, hoe beter, als uiting van het Colombiaanse verlangen naar vrede. Soms zie je op een muur in Bogotá nog een overblijfsel van zo'n schildering. Een afgebladderde vredesduif.

Vrede is echter lange tijd niet meer dan een droom geweest in Colombia. Sinds decennia wordt dit land geteisterd door

de ene golf van geweld na de andere. In zijn roman *Het vergeten dat ons wacht* laat de schrijver Héctor Abad Faciolince zijn vader aan het woord over het geweld in de jaren tachtig waar Abad senior zelf ook slachtoffer van zou worden. Abad senior was medicus en werkte als vrijwilliger in de krottenwijken van Medellín. De arts constateerde:

Het schadelijkst voor de gezondheid van de mensen in dit land was niet honger of diarree of malaria of virussen of bacteriën of kanker of aandoeningen van de luchtwegen of harten vaatziekten. De ergste boosdoener, die de meeste doden onder de burgers van dit land maakte, was onze medemens.

Momenteel lijken er serieuze kansen op vrede te bestaan. In Havana is sinds november 2012 overleg gaande tussen de Colombiaanse regering en de *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*, de FARC. Dat heeft veel losgemaakt in het land. Er wordt nagedacht en gepraat over thema's als vrede en verzoening. Veel Colombianen hopen dat ze binnen afzienbare tijd in een andere samenleving mogen leven. Maar ze beseffen ook dat er veel moet gebeuren wil Colombia een land van vrede worden. Dat het land moet afrekenen met een gewelddadig verleden; dat de strijdende partijen hun geschillen zonder geweld moeten leren oplossen; en dat er recht moet worden gesproken over de vele ernstige misdaden die door alle partijen zijn gepleegd. Het geweld van de gewapende groepen heeft diepe wonden geslagen in de samenleving. Want er is in Colombia niet slechts vermoord, er is op grote schaal gemarteld en vermoord. Maar zijn de gewapende groepen bereid de rechtspraak te accepteren van de samenleving die zij zo lang hebben bestreden? Kritische schrijvers maken de mensen erop attent dat het geweld niet alleen een probleem is van de gewapende groepen maar van heel de Colombiaanse samenleving. In hun visie moet de hele samenleving een proces van veran-

dering doormaken. Dat betekent dat er lastige vragen zullen moeten worden gesteld. Hoe komt het dat dit land vanaf zijn ontstaan zoveel geweld en wreedheid heeft gekend? Wat doet zo'n geschiedenis van geweld met een samenleving en met de mensen? Kan het land dat verleden van zich afschudden? Is het mogelijk dat de strijdende partijen zich met elkaar verzoenen en zijn daar voorbeelden van? Dat zijn de vragen die mij bij het schrijven van dit boek hebben geleid.

Een proces van verzoening is noodzakelijk. Dat wordt voortdurend benadrukt door schrijvers, journalisten en politici. Verzoening op politiek vlak, tussen de partijen die elkaar zo lang hebben bestreden, maar ook verzoening op persoonlijk vlak, tussen slachtoffers en daders van geweld. Laten de onderhandelingen op Cuba zien dat politieke verzoening een uiterst lastige zaak is, verzoening op het vlak van intermenselijke relaties is zo mogelijk nog moeilijker. De daders van het geweld voelen zich dikwijls niet schuldig en hebben geen interesse in een confronterende ontmoeting met slachtoffers of hun nabestaanden. Ook veel slachtoffers zijn niet in staat tot dergelijke ontmoetingen. Af en toe zijn er positieve tekenen waar te nemen. Er zijn slachtoffers die zeggen de misdadigers te willen vergeven. Zoals Ingrid Betancourt, de voormalige presidentskandidate, die bijna zeven jaar als gijzelaar van de FARC in de jungle doorbracht. Zij heeft bekendgemaakt haar ontvoerders te kunnen vergeven, ook al hebben die nooit om vergeving gevraagd.

Een christelijk land

Colombia is een christelijk land. De rooms-katholieke kerk is hier aanwezig vanaf de verovering van het continent door de Spanjaarden in de zestiende eeuw. Rond de tachtig procent van de bevolking wordt tot de katholieke kerk gerekend. Daarnaast zijn er meerdere, kleine protestantse kerken. Religie in Colombia (en in Latijns-Amerika) is iets anders dan religie

in Nederland (of West-Europa). Het geloof is geen privézaak die zich voornamelijk afspeelt achter de voordeur. Religie is in Colombia een onmiskenbaar onderdeel van het maatschappelijk leven. Je herkent geestelijken op straat; er zijn processies; er zijn veel kerkgebouwen en regelmatig zie je de kerkgangers tot buiten op straat staan om de mis bij te kunnen wonen; in de buurt van katholieke kerken vind je talloze winkels met religieuze artikelen. Als de christelijke kerken zo duidelijk aanwezig zijn in de samenleving, rijst als vanzelf de vraag: wat is de bijdrage van de kerken als het gaat om de maatschappelijke veranderingen die zo hard nodig zijn in dit land? De christelijke kerken hebben immers een boodschap van vrede en verzoening. Met het oog op die vraag is het goed een paar dingen te bedenken met betrekking tot het christendom in Colombia en in feite in heel Zuid-Amerika.

De rol van het christelijk geloof in de samenleving is vanaf de tijd van de kolonisatie in de zestiende eeuw heel dubbel geweest. Het christendom is in Latijns-Amerika gekomen tegelijk met de verovering van het continent door de Spanjaarden en later andere Europese volken. Het geloof kwam hand in hand met geweld en onderdrukking. En het lijkt er vaak op dat het christendom zich nooit los heeft kunnen maken van dat verleden. Colombiaanse schrijvers laten in hun romans zien hoe de kerk in hun land steeds weer de kant van de machthebbers kiest en zich volstrekt niet bekommert om de armen en rechtelozen. Een klassieker over deze thematiek is de roman *El Cristo de espaldas* van Eduardo Caballero Calderón. Als een jonge priester in een afgelegen dorpje voor recht en rechtvaardigheid opkomt, krijgt hij een bestraffende brief van zijn bisschop. 'Christus heeft jou de rug toegekeerd', schrijft de bisschop. De priester denkt er diep over na, maar weet in zijn hart heel zeker dat Christus hem niet de rug heeft toegekeerd. Christus had zijn volgelingen immers voorgehouden: 'Gelukkig wie vanwege de gerechtigheid vervolgd worden, want voor